

**A DEMOCRATIC BEARING: ADMIRABLE CITIZENS, UNEVEN INJUSTICE AND CRITICAL THEORY, Stephen K. White, Cambridge University Press, pp. xxiv+ 217, 2017, ISBN: 978-1-316-61644-4 (Paperback)**

Muhammed AĞCAN\* 

Demokratik toplumlar; son yıllarda yabancı düşmanlığı, dışlayıcı popülist söylemler, eşitsizlik ve adaletsizliğin yaygınlaşması, otoriter yönetim eğilimlerinin artan çekiciliği gibi büyük meydan okumalarla yüzleşmektedir. Küreselleşmenin karmaşık yapısı ve teknolojinin sosyal-kültürel hayattaki belirleyici rolüyle de bağlantılı olarak somutlaşan bu meydan okumalar, siyasal yaşamın demokratik norm ve kurumlarının meşruiyetinin sorgulanmasına yol açmıştır. Seçimlerden piyasaya ve devlete, vatandaşlık erdeminden kamusal akla çağdaş siyasal yapı, norm ve uygulamalar kendilerine özgü bir şekilde bu meşruiyet sorgulamasından payını almaktadır. Son yıllarda pek çok siyaset bilimi ve demokrasi teorisi çalışmasının sözünü ettiği bu siyasal gerilim ve sorunlar, nasıl anlaşılabilir ve ne tür bir teorik yaklaşım ile karşılanabilir? Stephen K. White; çağdaş demokratik toplumların karşı karşıya kaldığı bu siyasal patolojilerin; etik bir ethos olarak tanımladığı demokratik tavır ve vatandaşlık erdemi aracılığıyla aşılabileceğini ve bu fikrin belirli bir ontolojik-ahlaki perspektife yaslanarak oluşturulabileceğini iddia etmektedir. Bu iddianın felsefi-teorik yapısını, Habermasçı eleştirel teorinin etik-politik imkanlarının temelci olmayan, çoğulculuğa açık ve farklılığı tanıyan bir yeniden yorumunu yaparak oluşturmaktadır. Bu şekilde White, daha önce *Sustaining Affirmation*<sup>1</sup> başlıklı çalışmasında felsefi düzlemde tartıştığı siyasal ontoloji perspektifini, güncel bir siyasal sorunun açıklamasında ve yorumunda kullanarak bu perspektifin siyasal eleştiri, analiz ve pratik açısından vaatlerini de göstermiş olmaktadır.

Kitap giriş ve sonuç bölümü hariç yedi bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde yazar, kitabın temel kaygısını oluşturan demokratik tavır ve dışlayıcı olmayan, katılımcı vatandaşlık fikrini hangi ahlaki ve düşünsel kaynaklara dayanarak geliştireceğini tartışıyor. Bu tartışmada Frankfurt Okulu eleştirel teori geleneğinin Habermasçı iletişimsel akıl ve müzakereci siyaset çizgisini çıkış noktası alıyor; lakin postyapısalcı eleştiriler doğrultusunda temelci olmayan, farklılığı

\* İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, magcan@istanbul.edu.tr

<sup>1</sup> Stephen K. White, *Sustaining Affirmation: The Strengths of Weak Ontology in Political Theory*, Princeton: Princeton University Press, 2000

taniyan ve çekişme ve ayrışmaya açık bir felsefi-ahlaki perspektif aracılığıyla yeniden yorumunu geliştiriyor. İkinci bölümde Amerikan siyasetinde *Tea Party*'de ve Donald Trump'ın siyasetinde somutlaşan vatandaşlık modelini inceliyor. Son yıllarda güçlenen bu vatandaşlık tavrını, yazara göre, devletin aşırı müdahaleciliğinden, milli kimliğe yabancıların ve göçmenlerin yarattığı tehdit algısı, küreselleşmenin beraberinde getirdiği hız, karmaşıklık ve içiçelik gibi faktörlerden ötürü yaşam dünyasının sömürgeleştirildiği hissi yaratıyor. Nihayetinde korumacı, dışlayıcı, üstünlük vurgusu olan ve eşitsizlik/adaletsizliğe duyarsız bir orta sınıf patolojisi geliştiriyor. Yazar üçüncü bölümde bu vatandaşlık modelinin yerine; yaşam dünyasına tehditlerin doğru anlaşılmasıyla geliştirilebilecek, yani geç modern zamanlarda müreffeh ve varlıklı orta sınıfların yaşam dünyalarına dönük meydan okumalara set çekebilecek, etik-politik bir demokratik tavrı ve bu tavrı somutlaştıran kendi vatandaşlık modelini öneriyor. Bu etik-siyasal tavrı, kuşatıcı bir öz yönetim idealine yaslanırken içerdiği vatandaşlık fikri belirli ahlaki-ontolojik duyarlılıklar, düşünümsel farkındalık ve aktif bir sivil-siyasal sorumluluk duygusuna tanımlanmaktadır. Siyasal tavrı alışların arkasındaki ontolojik-etik boyutu ve bu boyutun içerdiği duygusal ve rasyonel tarafları incelediği dördüncü bölümde derin deneyimleri, varoluşsal halleri, inancın yeri ve demokratik yaşamı irdeleyerek bu başlıklara karşı muhtelif yaklaşımları serimliyor. Ontopolitik yorumların siyasal yaşamın ayrılmaz parçası olduğunu gösteriyor. White; beşinci ve altıncı bölümde kitabın ilk bölümünde tanıttığı teorik-felsefi kaynaklar başlığına tekrar dönerek etik-siyasal ethosunu dayandırdığı eleştirel teorinin belirli bir yorumunu, temelci ve uzlaşım güdümlü olmayan, kıta Avrupası geleneği ve daha özelden postyapısalcılıktan hareketle yeniden inşa ediyor. Altıncı bölümde ayrıntılandığı bu yeniden inşada, demokratik siyasete muhtelif ontolojik-etik bağlılıkları temsil eden farklı olanın katılımını, çekişme ve ayrışma deneyimlerini ve hayır diyebilme imkanlarını temellendiriyor. Yedinci bölümde revize edilmiş eleştirel teorik konunun tahakküm, dışlama, eşitsizlik ve adaletsizliklere duyarlı olmasını sağlayan yanlışlanabilirlik, tarafılık, olumsuzluk vb. boyutları gerekçelendiriyor.

White'in yukarıdaki yapı içinde geliştirdiği argümanını ilişkili iki düzlemde ele alarak değerlendireceğim. Birinci düzlemde müreffeh orta sınıflar için teklif ettiği eşitsizlik ve adaletsizliğe duyarlı etik-politik tavrı ile katılımcı ve kapsayıcı vatandaşlık fikrinin analitik-teorik açıklaması yer almakta. Demokratik siyaseti yeniden inşa etmeye dönük çaba, son yıllarda çağdaş demokrasilerde baskın eğilim halini alan dışlayıcı ve hınç dolu aktif vatandaşlık pratiğini sorunsallaştırıyor. Amerikan orta sınıfında *Tea Party* ve en son Donald Trump örneğinde gördüğümüz bu eğilim (ss.27-32) White'a göre geç-modern zamanlara özgü bir sendrom olarak, orta sınıfların yaşam dünyalarının işgali şeklinde yorumladıkları bir tehdit algısına dayanmaktadır. Söz konusu orta sınıf tutumu; istikrarlı ve güvenceli işlerin yetersizliği, sosyal kırılma ve millî devletin imkân ve faydalarının azalması gibi nedenlere eşlik eden sosyal prekarya duygusuyla ilişkilidir. Dahası küreselleşmenin yarattığı toplumlararası içiçelik, artan göçmen baskısı, kimliklerin çoğullaşması ve bunlarla ilişkili güvenlik risklerinin çeşitlenmesi savunmasızlık ve güvensizlik hissini pekiştiriyor. White, ABD özelinde bu varoluşsal güvensizliğin; yaşam tarzlarına, temel değerlerine ve merkezi konularına tehdit olarak gören orta sınıf bireylerinde bir patoloji yarattığını iddia etmektedir. Buna göre "öteki"ne karşı

gelişen hınç duygusu, dışlayıcı ve mücadeleci bir vatandaşlık siyasetini doğuruyor. Yeni iletişim teknolojilerine eşlik eden (sosyal/sanal) mecralar, bu söylemin güçlenip yaygınlaşması ve hatta başka içeriklerin de eklenerek geliştirilmesini sağlıyor. Dahası orta sınıflar arasında güçlü bir algı ve duygu durumu meydana getirerek kendi “sanal gerçekliğini” yaratıyor. Yaşam dünyalarının istila edildiği ve devletin tehlikelere karşı yetersiz kaldığı hissini taşıyan bu kesim, cumhuriyeti koruma ödevini üstleniyor. Orta sınıflarda kendini haklı, kesin doğru ve yegâne yetkili olarak görme eğiliminin “inanç-duygu” boyutu, White’ın özellikle altını çizdiğini bir noktadır. Ayrıca bu motivasyonel-duygusal unsur, alternatif olarak önerdiği demokratik öz-yönetim fikrinde önemli bir yere sahiptir.

White’a göre “korumacı cumhuriyetçi” tutum, geç modern zamanların kendine özgü koşullarının yarattığı yaşam dünyasının istilasına dönük tehditlerin yanlış yorumlanmasıdır. Tehditlerin doğru yorumu, Amerikan siyasal kültürüne yerleşik olduğuna inandığı “kapsayıcı demokratik öz-yönetim” tavrıdır. Demokratik tavır, bir siyasal ideal olarak müzakereci ve “kapsayıcı kolektif öz-yönetim” fikrini amaçlarken aynı zamanda belirli bir duyarlılık, öz-düşünümsellik ve eylemde bulunma iradesinin tanımladığı “istekli bir vatandaşlık” modelini içerir. White söz konusu demokratik tavrın iki temel yönünün altını çizer. Bir ethos olarak “özenli seyyah” ve “ev sahipliği” fikri (ss. 68-9). Sohbet, ben ve öteki arasındaki konuşma, katılımcıların birbirinin dünyasına yolculuk etmeyi irade edip istemesini içerir. Katılımcılar, bu yolculukta eş zamanlı olarak yolcu ve ev sahibi rollerini büyük bir cömertlikle yerine getirir. Bu şekilde konforlu, aşına ve güvenli dünyalarından ötekinin alanına yerleşmeye ve dikkat kesilmiş bir dinlemeye kendilerini açarken, aynı zamanda, yabancı bir bölgede olmanın kaygısını taşıyan misafirini ev sahipliği sıcaklığıyla ağırlarlar. Bu öznel-ahlaki duyarlılık, demokratik tavrın ikinci yönüyle, bir bütün olarak toplumsal yapının adillğine ve tahakküm ve sömürünün yarattığı adaletsizliğe dair sorularla meşgul olan siyasal karakterle tamamlanıyor. Tahakküm ve adaletsizliğe karşı dikkat (şüphe hermönetiği) ile otonomi ve eşit hakka saygının (olumlama hermönetiği) birleşiminin kapsayıcı kolektif yönetime dair hüküm ve eylemler özelindeki kazanımları, siyasal yönü belirliyor. Böylece karmaşık sosyal ve siyasal meselelere özellikle adaletsizlik, dışlama ve eşitsizliğe dair kendini sürekli yenilemeye açık bir yönelim, alaka ve kapasite inşasına imkân tanıyor (ss.79-83).

William Connolly’in<sup>2</sup> siyasal yaşamda onto-siyasal yorumun kaçınılmazlığı fikrine katılan White, siyasalın ontolojik boyutuna özel bir ihtimam gösteriyor. Nitekim yukarıda değinilen siyaset ve vatandaşlık fikrini, bir onto-etik arka planla ve kaynaklarla ilişki içinde geliştiriyor. Buna göre “temsili ontolojik sahne”; iletişimsel eylemin otonomi, bireylerin eşit ahlaki değer ve söz hakkı ile insanların birbirleriyle temel bağıllık kimlik/farklılık ilişkisindeki çekişme, karşı çıkma ve hayır diyebilme gibi unsurlarından oluşmaktadır. İnsan onuru, eksiklik ve tamlık deneyimi, oluş olarak varlık ile demokratik alakaya inanç, bu sahnenin kaynakları arasında. Görüldüğü gibi White iletişimsel akıl araştırma programına post-yapısalcı yönelimden ilhamla “hayır demeyi”, olumsal temelleri ve farklılığı/ötekiyi dahil ederek ayırışma, çekişme ve çoğullaşmaya bilişsel ve epistemolojik düzlemde alan açıyor. Uzlaşma ve anlaşma güdümlü müzakere ve tartışmaya, bu

2 William E. Connolly, *The Ethos of Pluralization*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1995, s.1-41

şekilde, farklılaşmayı ve anlaşmazlığı ihtiva eden çekişmeyi de ekliyor. Geçicilik, bağlantılılık, sınır, başkalık ve muhtaçlık gibi temel insani varoluşsal hallerin deneyimlenmesi ise söz konusu bilişsel-epistemolojik açıklığın ve olumsuzluğun duygusal-estetik eksenini oluşturuyor. Habermasçı eleştirel teorinin yetersiz kaldığı bu boyut, White'e göre, iletişimsel ve rasyonel zemini tamamlayan hayati bir unsurdur.

Sonuç olarak siyasal teorik ve felsefi-ontolojik bu iki düzlem birlikte orta sınıflar arasında adaletsizlik, tahakküm, dışlama ve eşitsizliklere duyarlı öznelarası bir etik-politik tavrı kavramsal, normatif ve duygusal-motivasyonel unsurlarını temellendiriyor. Stephen White'in bu çalışması; incelikli kurgulanmış bir argüman yapısı, sağlam bir akıl yürütme, düşüncenin muhtelif katmanlarına hakimiyet ve siyasal meselelerinin karmaşık yapısına nüfuz edici bir kavrayış gibi önemli nitelikleriyle ön plana çıkıyor. Ne var ki bazı kısıt, sorun ve eksiklikleri de barındırıyor. Adaletsizlik ve eşitsizliklere duyarlı demokratik tavır ve vatandaşlık erdemini, orta sınıfların bireysel ve kolektif olarak nasıl geliştireceğini ve büyüteceğiyle yeterince ilgilenmiyor. Bu etik-siyasal niteliklerin hangi kanallar, mecralar ve pratikler aracılığıyla yetiştirilebileceğine hak ettiği önemi vermiyor. Oysa özellikle orta sınıfların yaşam dünyasında belirleyici olan piyasa, sivil toplum, sembolik-kültürel alan, eğitim kurumları ve devletin bu konudaki rolünü tartışmaya dahil etmek gerekirdi. Bu sorunu, onto-etik arka plan ve deneyimleri ile bağlantılandırarak çözmeye çalışması da yeterli olmuyor çünkü ikisi (teori-pratik, ideal-gerçek ile ontoloji-siyasal) arasındaki geçişin ve ilişkinin karmaşık yapısını ve gerilimlerini soruşturmaya girişmiyor.

White, ayrıca, yapısal adaletsizlik ve dışlamalara karşı yeterince güçlü argümanlar ve açıklamalar getiremiyor. Örneğin Amerika'daki ırkçılığın bu açıdan bir değerlendirmesini yapmıyor, gerçi kendisi baştan bu sorunu dışarıda bıraktığını belirtiyor ama odaklandığı meselenin, dışlayıcı ve ötekileştirici vatandaşlık modelinin ırksal ve dini ayrımla yapısal bir bağlantı içinde olduğunu gözden kaçırmış oluyor. Keza orta sınıfların ötekine açıklığını ve adaletsizliklere duyarlılığını temin etmeye çalışırken yapısal nedenlerden ötürü kamusal tartışmaya katılmayanlar, talep ve beklentilerini siyasal söyleme tercüme edemeyenler ile müzakere ve tartışma için gerekli donanımdan dahi mahrum olanlara değinmemek, orta sınıf odaklı teklifini zayıflatıyor. Bu noktada White'in sosyo-politik topluluk kimliğinde farklılık/öteki hangi "temelde" içerilmekte; etik-siyasal söylem kimleri ve nasıl/hangi koşullarda tanıyıp özneleştirmekte sorularını tartışmaya açmak önem kazanıyor.